

Received: September 15, 2009 | Reviewed: September 28, 2009 | Accepted for publication: October 10, 2009

UDC 811`373:398.91 | DOI [10.5281/zenodo.817416](https://doi.org/10.5281/zenodo.817416) | [Research Sheet Citations](#)

RELATIVISMUL LINGVISTIC ÎN PROVERBE / LINGUISTIC RELATIVISM IN PROVERBS

[Anca Mariana PEGULESCU](#)

lector asociat, doctor în filologie

(Centrul Universitar Drobeta-Turnu Severin, Universitatea din Craiova, România)

inspector general pentru limba engleză

(Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, România)

a_pegulescu@yahoo.com, anca.pegulescu@medu.edu.ro

Abstract

The linguistic relativism appears as an attitude, a response to the language used to express a manner of thinking. People usually understand more than they say and can express. Proverbs make the link between speech and acts; people's deeds should be motivated through communication. All the proverbs bearing the symbol word convey an attitude not only towards communication, but also towards the community they represent.

Keywords: *linguistic relativism, language, thinking, proverb, speech, act, communication*

Rezumat

Relativismul lingvistic apare ca o atitudine, un răspuns lingvistic folosit pentru a exprima o manieră de a gândi. Oamenii înțeleg mai mult decât spun și exprimă. Proverbele fac legătura între vorbire și actele de vorbire. Faptele oamenilor ar trebui să fie motivate prin comunicare. Toate proverbele din câmpul semantic cuvânt/vorbire transmit o atitudine nu numai comunicării ci și comunității pe care o reprezintă.

Cuvinte-cheie: *relativism glotic, limbă, gândire, proverb, vorbire, act, comunicare*

1. Relația dintre limbaj și gândire a implicat, pe de o parte, *exprimarea* ca instrument de comunicare, și *gândirea constituită* pe de altă parte.

Secolul al XX-lea, aducând noi date și ipoteze, nu este decât o continuare firească a teoriei humboldtiene care sesiza diferența dintre categoriile lingvistice, capabile să determine și să organizeze experiența socială și percepția lumii, structurată de limba maternă. E. Sapir și B.L. Whorf au concluzionat că modul în care percepem lumea fizică este programat de limbajul pe care-l folosim. J. Fishman și P. Herriot au reacționat prin a sublinia că limbajul influențează *modul* în care experiența umană este codificată.

Un limbaj determină, în mare măsură, fragmentul de realitate, care îi este asociat. Ansamblul experiențelor personale și subiective, senzațiile și simțămintele care se asociază cu aceste experiențe pot conduce la *relativismul lingvistic*.

Cuvintele și frazele sunt într-o relație diferită vis-a-vis de experiențe în comparație cu formele cuvintelor și entitățile care arată maniera proprie fiecărui vorbitor de a construi sensurile limbii sale.

2. La o primă abordare, nimeni nu poate să nege faptul că *proverbele* transmit un standard moral, că ele sunt fructul gândirii colective și că au o funcție educativă, fie de îndreptare a unor fapte rele deja comise, fie de prevenire a încălcării unor reguli sociale. Folosirea proverbelor pentru a reconstrui sistemul moral al unei culturi este strâns legată de mesajul transmis, dar și de situația care-l impune. Între *folosire* și *sens*, proverbul a devenit din ce în ce mai dependent de *context*.

Ca indicatori ai unei atitudini culturale, proverbele pot să apară sub diverse variante, dar conținând aceeași "unitate lingvistică", mai dezvoltată sau mai redusă. Acestei "unități lingvistice" (este termenul pe care noi îl preferăm morfemului sau sintagmei - n.n) îi corespunde un sens relativ constant sau denumit de unii cercetători¹ *sens de bază*. Este primul pas pentru analiza unor idei sau atitudini, ceea ce conduce la recunoașterea unor norme și a unor tipare culturale.

3. Comunicarea interumană a fost și ea trecută prin filtrul normelor culturale, cu atât mai mult cu cât etnografia demersului comunicațional oferă o bază de comparație pentru înțelegerea diverselor funcții ale limbii în societate. Proverbul se dovedește, deci, nu numai obiect de studiu, ci un aspect al comunicării orale.

4. Cum ne identificăm atitudinea față de proverbe, socotindu-le "etno-semne", demersul nostru va avea o dublă și concomitentă orientare, atât *onomasiologică* (legarea aceluiași concept de mai multe unități lexicale), cât și *semasiologică* (legarea aceleiași unități lexicale de o serie de concepte diferite). Ne-am fixat aria de investigare asupra etnocâmpului "vorbă", corpusul limitându-se la 60 de unități paremiologice, extrase din trei microcolecții centrate asupra proverbului românesc (Negreanu, Hințescu, Gheorghe). Cele trei micro-colecții au cel puțin două elemente comune: apariția relativ simultană (1983-1986) și proverbele românești în cadrul proverbelor lumii romanice. La acest fundal romanic voi aduce argumentele oferite de variantele englezești ale proverbelor reținute spre analiză (și grupate în anexa nr. 1) la care, punctat, voi face referiri și la variantele americane.

5. Statistic evaluând, unitățile lingvistice "vorbă" (cu varianta "cuvânt" ca element al diverselor paremii), "a vorbi", "vorbitor" reprezintă un procent foarte mic în ansamblul microcolecțiilor (1,3% - raportarea fiind făcută la ansamblul de 4548 de unități paremiologice - colecția Hintescu). Dacă însă raportarea este făcută, luând în considerare densitatea elementului romanic, putem accepta ideea unei atitudini pozitive față de comunicare. Cele mai multe accentuează *valoarea "vorbei" / "cuvântului" în relațiile interpersonale:*

- Rom.: „Vorba bună /Mult adună”;
„Vorba dulce /Mult aduce”.
- Fr.: „Doucees paroles n’écorchent pas la langue”.
- Eng.: „There is great force hidden in a sweet command”.

În contextul relațiilor interpersonale, proverbele (și implicit sistemul lingvistic al limbii în cauză) par să pună accentul pe:

- *participanții* la dialog:
Rom.: „Vorbitorii seamănă, tăcuții recoltează”.
Fr.: „Ce que je dis à vous, ma nièce, c’est pour vous, mon neveu».
Eng.: “Deeds are *males*, words are *females*”.
- *actul de comunicare și valoarea lui:*
Rom.: „Unii vorbesc ce știu, alții știu ce vorbesc”.
Fr.: „Qui parle sème, qui écoute recueille».
Eng.: “Good words without deeds are rushes and reeds”.
- *rezultatul comunicării:*
Rom.: „Unde-i vorbă multă, acolo-i treabă scurtă”.
Fr.: „Les plus grands *parleurs* ne sont pas les plus grands *faiseurs*”.
Eng.: „Actions speak louder than words”.

Evitarea "vorbei" (fără rost) sau drămuirea "vorbei" apare în cele mai multe proverbe:

- Rom.: „Vorba e de argint, tăcerea e de aur”.
- Fr.: „La parole est d’argent, le silence et d’or”.
- Eng.: „Speech is silver, silence is golden”.

(identitate perfectă între termeni și entitățile comparate).

Deși valoarea "vorbei" este recunoscută de toate sistemele lingvistice analizate, proverbele îndeamnă la economisirea cuvintelor. Variantele americane ale cunoscutului „Speech is silver, silence is golden” implică calitatea omului, înțelepciunea lui:

- „A wise man keeps a still tongue”.
- „Men of few words are the best men”.

Proverbele americane reunesc nevoia evidentă a comunicării, dar lansează, în același timp, îndemnul la folosirea cu moderație a vorbelor. În contextul etnocâmpului "prietenie/prieten", vorbele sunt uneori de prisos:

- „Few words are best among friends of long standing”.

Agresiunea fizică este uneori echivalată cu puterea unui *cuvânt*:

„A word and a stone let go can not be recalled”.

Volubilitatea este, uneori, considerată lipsă de educație:

„Large mouth, small manners”.

Mai mult decât atât, *vorbirea* este asortată și cu lipsa de rezultate:

„Big talk won't boil the pot”.

„Talk does not cook rice”.

Suspiciunea privind irosirea timpului prin “*vorbire*” este legată de o valoare culturală mult prețuită de americani: dorința de a realiza ceva, de a obține rezultatul dorit. Cel care *întreprinde* ceva, cel care *construiește* sunt personaje admirate de societatea americană, sunt oameni de acțiune. Legătura dintre *vorbire* și realizare este redată de proverbele de mai largă sau mai restrânsă circulație:

„He will never get a good thing cheap, that is afraid to ask the price”.

„Nothing ask, nothing have”.

Proverbul “*Money talks*” nu implică neapărat *vorbirea*, dar este interesant de notat că aserțiunea de mai sus echivalează banul cu o condiție a comunicării. *Vorbirea* nu trebuie să împiedice acțiunea, trebuie, dimpotrivă, să o stimuleze în așa fel încât rezultatul acțiunii să fie *măsura* vorbirii.

6. Expresia lexicală a proverbelor analizate se datorează corelațiilor în care intră termenii *vorbă*, *vorbitor*, *a vorbi*, *cuvânt*. Etnocâmpul² *vorbă* cuprinde și microtextele bazate pe formele verbale *a grăi*, *a tăcea*, *a ști*, secondate de forme nominale ca: *vrajbă*, *minciună*, *adevăr*, *ispravă*, *gând*, *faptă*. Microtextele care alcătuiesc etnocâmpul *vorbă* cuprind forme adjectivale, menite să sugereze calități:

„Vorba *bună*...” /Vorba *dulce*... mult aduce”;

„Cuvântul bun *unge*”.

sau defecte:

„Cu vorba *îmbolditoare*

Îl atinge unde-l doare”.

Relațiile care se stabilesc între termenii etnocâmpului *vorbă* pot face legătura:

- dintre entitățile având trăsătura [+animat] și cele având trăsătura [-animat]:

„Gura ucide mai mult decât *sabia*”.

- dintre om și animal sau un fenomen meteorologic:

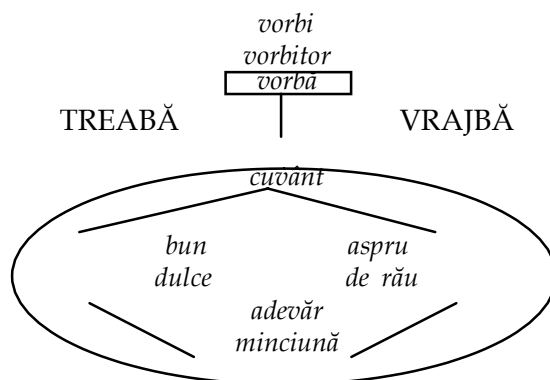
„Cuvântul e ca *vântul*/nu se ajunge nici cu *armăsarul*/nici cu *ogarul*”.

- dintre diverse categorii de oameni:

„Vorba de om *sărac* nimeni n-o ascultă”.

„Cuvântul la cel *viclean*, ca undița la pescar”.

Grafic, relațiile dintre termenii menționați pot fi reprezentate astfel:

7. Din cele analizate până acum putem reține următoarele aspecte:

- există o strânsă legătură între *vorbă* și *faptă*; acțiunile oamenilor trebuie să fie motivate prin comunicare.
- cele mai multe proverbe accentuează rolul *vorbirii* în obținerea *rezultatului* unei acțiuni sau în caracterizarea oamenilor.
- toate proverbele aflate sub influența etnocâmpului *vorbă* exprimă, de fapt, o atitudine față de *comunicare*, dar și față de *comunitatea* în care ele circulă.

Anexă

NEGREANU, C. *Structura Proverbelor Românești*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983:

1. „Vai de cel ce nu știe nici când să grăiască nici când să tacă, dar cu mult mai vai de cel ce nu știe nici ce să grăiască, nici ce să tacă”.
2. „Vântul ațâță focul și vorba vrajba”.
3. „Vorba bună/Mult adună”.
4. „Vorba de rău se duce cu glonțul și n-o poți ajunge nici c-o sută de armăsari”.
5. „Vorba dulce/Mult aduce”.
6. „Vorba, vorbă/Treaba, treabă”.
7. „Vorba de om sărac nimeni n-o ascultă, fie cât de scumpă”.
8. „Vorbești de lup și lupul la ușă”.
9. „Vorbitorii seamănă, tăcuții recoltează”.
10. „Unii vorbesc ce știu, alții știu ce vorbesc”.
11. «Și minciuna e vorbă, dar vremea descoperă adevărul”.
12. «Unde e vorbă multă/Acolo e treabă scurtă”.
13. „Unde-i vorba multă/Acolo neștiința-i cu mult mai multă”.
14. „Puține cuvinte și ispravă mai bună”.
15. «Cuvântul aspru scârbă aduce, iar cuvântul dulce dragoste”.
16. «Cuvântul bun unge /Și cel rău împunge”.
17. «Cuvântul cât de mic, ispravă mare ne arată, ca aluatul, cât de mic, framântătură mare dospește”.
18. «Cuvântul cum iese din gură, nicicum nu se mai întoarce, de aceea să bagi de seamă, când, cu cine și ce grăiești, ca nicicum să greșești”.
19. «Cuvântul e ca vântul/nu se ajunge nici cu armăsarul/nici cu ogarul”.
20. «Cuvântul omului - icoana gândului, faptele lui - icoana sufletului”.

HINȚESCU, C. *Proverbele Românilor*. Făclia, 1985:

1. „Vorba asta e de când cu moșii putrezi”.
2. „Vorba de rău mai lesne se crede”.
3. „Vorba de rău omul prea lesne o crede”.
4. „Vorbe fără glume, ca bucatele fără sare”.
5. „Vorba încă-și are timpul ei”.
6. „Vorba multă-i sărăcia omului”.
7. “Vorba-și are și ea vremea ei /Iar nu să o trîntești când vrei”.
8. „Vorbe de frică”.
9. „Vorbește ca o moară neferecată”.
10. “Vorbește cu dușii după lume”.
11. «Vorbește câte în lună și în soare”.
12. «Vorbeste verzi și uscate”.
13. „Vorbitor ca o rîndunea, ce gura nicicum nu îi tace”.
14. „Cuvintele cele lungi ung, iar cele rele împung”.
15. „Cuvântul e ca vântul, nu se ajunge nici cu armăsarul, nici cu ogarul”.
16. „Cuvântul la cel viclean, ca undița la pescar”.
17. «Cu vorba îmbolditoare /Il atinge unde-l doare”.

Sfaturi înțelepte

„Fugi de fleacuri și de vorbe nebune”.

„Să vorbești tot adevărul”.

GHEORGHE, G. *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*. București: Albatros, 1986:

1. „Cine vorbește lucrul, nu-l sporește”.
2. „Cine vorbește mult face puțin”.
3. „Cine vorbește multe, ori știe, ori minte multe”.
4. „Cine vorbește seamănă, cine ascultă culege”.
5. „Cine vorbește vinde, cine ascultă cumpără”.
6. „Cîte capete, atîtea și vorbe deșarte”.
7. „Cîte cuvinte le zici, le vinzi, și cîte nu le zici, le cumperi”.
8. „Cu vorba bună și pe dracul împlânzești”.
9. „Vorba bună mult adună”.
10. „Vorba ce zboară odată nu se mai întoarce”.
11. „Vorba dac-o scapi din gură n-o mai poți prinde”.
12. „Vorba dulce mult aduce (oase frînge)”.
13. „Vorba e de argint, tăcerea e de aur”.
14. „Vorba multă nu e fără minciuni”.
15. „Vorba vorbă aduce”.
16. „Vorbele cele dulci deschid poarta cea de fier”.
17. „Vorbesc soacrei să priceapă una.
18. „Vorbești de dracul și el e din derăptul (dindărătul) tău”.
19. „Vorbești de lup și lupul la ușă”.

Referințe

- Kirshenblatt-Gimblett, B. (1973). Toward a Theory of Proverb Meaning. *Proverbium Yearbook of International Proverb Scholarship*, 22, 821-827.
- De Caro, Fr. (1987). Talk is Cheap. *Proverbium Yearbook of International Proverb Scholarship*, 4.
- Marcus, S. (1996). Relativismul lingvistic. *SCL*, XL, 111-115.
- Negreanu, C. (1983). *Structura proverbelor românești*. Editura științifică și enciclopedică.